

Plannen voor groot zuiveringsmoeras bij Afsluitdijk

Er zijn plannen voor een groot moeras bij de Afsluitdijk. De planten in dit aangelegde moeras zouden een groot deel van de voedingsstoffen uit het IJsselmeer kunnen opvangen. Dat zou de algengroei in de Westelijke Waddenzee sterk verminderen. Dit heeft dr. G. Janssen, projectleider van de Dienst Getijdenwateren van Rijkswaterstaat, verteld op het symposium Milieu, Beleid en Wetenschap dat op 19 september 1990 aan de Vrije Universiteit in Amsterdam werd gehouden. Dit symposium werd gehouden bij de start van een nieuwe studierichting Milieuwetenschappen aan de Vrije Universiteit. Het is een gezamenlijk initiatief van de faculteiten Biologie en Aardwetenschappen.

Het plan is ontwikkeld omdat het Waddengebied wordt bedreigd door een groot aantal negatieve ontwikkelingen. Naast de zeehondensterfte, het hoge kwikgehalte van de vissen en de enorme vervuiling, kampt dit natuurgebied met een toenemende algengroei onder invloed van water uit het IJsselmeer. Het moeras moet die toevloed van voedingsstoffen afremmen. De nog jonge plannen voor een zilt moeras bij de Afsluitdijk sluiten aan bij het zogenaamde Waddenactieplan dat enige tijd geleden is gepresenteerd. Dit voorziet in een beleid dat een herstel van de Wadden omstreeks 2010 voor ogen heeft. In de loop van dit jaar zal een aantal instanties (waaronder het Wereld Natuur Fonds en de Waddenvereniging doelstellingen met betrekking tot de biologische rijkdom van het wad (hoeveelheid zeehonden, etc.) formuleren voor de Wadden. Op het binnenkort te houden internationale Waddenzee-Symposium en het Ministersoverleg van milieubewindslieden van de landen die bij de Wadden betrokken zijn, zullen deze doelstellingen inzet van discussie zijn.

Kunstmatige golfbreker moet futenkolonie beschermen

Uit de 'Alkmaarse Courant' van 13 september 1990 vernamen wij dat de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer in de Zuiderhaven van Den Oever is begonnen met de aanleg van een voorziening voor de bescherming van een kolonie Futen. De laatste jaren hadden de nesten nogal wat te lijden van surfers, waterskiërs en andere watersporters. De stichting legt de beschermingsconstructie aan in samenwerking met het Staatsbosbeheer en de KKNV Vogelwerkgroep Wierhaven. De constructie ligt op ongeveer twee meter van de oever en bestaat uit palen en dwarsliggers. Deze liggers zijn aangebracht ter hoogte van de waterlijn en moeten de golfslag, veroorzaakt door de watersporters, breken. Bovendien moet de constructie voorkomen dat surfers in het Riet terechtkomen.

De voorziening voor de Futen in de Zuiderhaven is de enige in de kop van Noord-Holland.

Kerkuilen in Noord-Holland

De heer L.J.J. van der Poel, directiesecretaris van het Provinciaal Electriciteitsbedrijf van Noord-Holland (PEN) gaf op 24 september met het plaatsen van een kerkuilennestkast het startschot van de actie 'Kerkuil terug in het Noordhollandse landschap' alsmede voor de werkzaamheden van de zojuist opgerichte Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland.

De kast zal worden geplaatst in een gebouw op het erf van de heer Pitting in de polder De Boekelermeer nabij Alkmaar.

De actie is een initiatief van de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland (VNLB) in samenwerking met de Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland en is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het PEN ter bevordering van de werkgelegenheid in het natuur- en landschapsbeheer. De nestkasten voor de actie worden gebouwd door mensen uit de werkgelegenheidsprojecten van het VNLB.

De Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland zal zorgdragen voor het ophangen van de nestkasten op daarvoor geschikte plaatsen, dit zal in veel gevallen in een boerenschuur zijn en voor het onderhoud van de nestkasten, dit houdt onder andere in het controleren van de nestkasten op aanwezigheid van Kerkuilen en het schoonhouden van de nestkasten.

De Stichting VNLB is de actie gestart, omdat de Kerkuil in Noord-Holland nagenoeg is uitgestorven, op één broedpaar in de Wieringermeer en enkele solitair levende exemplaren na.

De Kerkuil staat op de lijst van met uitsterven bedreigde vogels in Nederland en wordt genoemd in het Natuurbeleidsplan als één van de te beschermen soorten, omdat de Kerkuil een signaalfunctie vervult voor de kwaliteit (compleetheid) van een ecosysteem.

Na een sterke afname van het aantal broedparen in geheel Nederland, na vooral de strenge winters van 1978/1979 neemt de Kerkuil vooral in het oosten van het land weer erg toe. Dit komt deels door de twee zachte winters die wij nu hebben gehad, maar ook door het creëren van goede nestmogelijkheden door middel van het plaatsen van nestkasten door voornamelijk vrijwilligers. Noord-Holland blijft echter achter bij deze ontwikkeling. De Stichting VNLB wil hier wat aan veranderen, dit heeft mede geleid tot het oprichten van de Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland.

De provincie is opgedeeld in verschillende regio's, ieder met een eigen regionaal coördinator, die binnen zijn regio het plaatsen en verzorgen van de nestkasten moet coördineren. Er is één provinciaal coördinator die het overzicht behoudt over de verschillende werkzaamheden.

Diegenen die meer informatie willen over de Kerkuil of over het eventuele plaatsen van een nestkast, kunnen zich wenden tot de provinciaal coördinator van de Kerkuilenwerkgroep: Tjeerd Bosma, gehuisvest in het kantoor van de Stichting VNLB: postbus 6090, 2001 HB Haarlem (Houtplein 33), 023-43 080.

Natuurbescherming en landinrichting komen nader tot elkaar

Natuurbescherming en landinrichting komen nader tot elkaar. Dit blijkt uit het rapport 'Perspectieven voor Landinrichting' van de Commissie Multifunctionaliteit Landinrichting (CMLI). Dit rapport werd in Utrecht aangeboden aan de voormalig minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Ir. G. Braks, en aan de voorzitter van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, dr. P. Winsemius, als vertegenwoordiger van de particuliere natuurbeschermingsorganisaties.

Het rapport kan een doorbraak betekenen in de verhouding tussen landinrichting en de natuurbescherming. Deze staan nogal een op gespannen voet met elkaar, omdat landbouwbelangen binnen landinrichting van oudsher een overheersende rol speelden. Onder de Ruilverkavelingswet diende landinrichting alleen een landbouwkundig doel. In 1985 werd deze wet echter vervangen door de Landinrichtingswet. Volgens deze 'multifunctionele' wet dient landinrichting verschillende functies in het landelijk gebied. Maar ook na de invoering van deze wet duurde de kritiek op landinrichting vanuit de natuurbescherming voort, reden voor de instelling van de Commissie Multifunctionaliteit Landinrichting. De leden van deze CMLI zijn afkomstig uit de particuliere natuurbeschermingsorganisaties, zoals Natuurmonumenten en de Stichting Natuur en Milieu, en van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Met financiële steun van de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer onderzocht de CMLI wat landinrichting kan betekenen voor natuur, landschap, openluchtrecreatie, milieu en andere belangen in het landelijk gebied. In haar eindrapport komt de CMLI tot de conclusie dat landinrichting in principe een geschikt instrument is om verbetering op het gebied van natuur, recreatie en milieu door te voeren. Dit milieu is niet alleen van belang voor de natuur, maar ook voor de duurzaamheid van de landbouw. Deze onderwerpen moeten een zwaarder accent krijgen in de landinrichtingsplannen volgens de CMLI. Hiertoe doet de CMLI in haar eindrapport een aantal aanbevelingen.

De voorstellen van de CMLI hebben onder andere betrekking op aanpassing van de Landinrichtingsprocedure en van de werkwijze. Zo stelt het rapport dat inventarisaties, onderzoek, begrenzing, planvorming en uitvoering moeten worden gericht op alle functies die in het landelijk gebied spelen.

Dit wordt bovendien noodzakelijk geacht om inhoud te kunnen geven aan de plannen die recent door de regering zijn gepubliceerd, zoals het Natuurbeleidsplan, de Structuurnota Landbouw, de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening en het daarmee samenhangend provinciaal beleid. Voorwaarde hiervoor is volgens de CMLI onder meer een evenwichtiger samenstelling van de hoofdzakelijk agrarisch georiënteerde landinrichtingscommissies. Daarnaast is het nodig op

ruimere schaal grond te verwerven voor landinrichting. Op die wijze is er meer speelruimte voor het scheppen en beheren van de natuur. De CMLI acht het van belang dat via landinrichting ook van andere overheden (bijvoorbeeld van VROM voor milieumaatregelen) geld kan worden ingezet. Ook in de sfeer van de uitvoering zijn er volgens de CMLI grote mogelijkheden om meer rekening te houden met natuur, landschap en recreatie.

Ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden in het 'Land van Maas en Waal'

Het 'Land van Maas en Waal' is door de provincie Gelderland uitgekozen als lokatie voor een grote industriezandwinning. Deze zandwinning, die een omvang zal krijgen van circa 250 ha, zal zodanige schade aan de natuurwaarden van het gebied aanbrengen dat compensatie, in de vorm van natuurontwikkelingsgebieden, noodzakelijk is. Dit schrijft de Natuurwetenschappelijke Commissie (NWC) van de Natuurbeschermingsraad in een advies aan minister Braks van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij over de ruilverkaveling, die hier in voorbereiding is.

Het 'Land van Maas en Waal' vormt een karakteristiek onderdeel van het Gelderse rivierengebied. In de opbouw van het gebied - de rivieren met hun uiterwaarden, de oeverwallen en de komgebieden - is de invloed van de rivieren op de landschapsontwikkeling duidelijk herkenbaar. Op enkele plaatsen komen oude rivierduinen (donken) aan de oppervlakte. Het gebied bezit belangrijke natuur- en landschapswaarden, onder andere door de vele tienduizenden doortrekkende en overwinterende vogels.

De voorgenomen zandwinning zal de waarden van natuur en landschap danig aantasten. De exacte ligging is nog niet bekend, de provincie zal begin 1991 een keuze maken uit drie mogelijke lokaties. De Natuurwetenschappelijke Commissie is van mening, dat in ieder geval de meest natuur- en milieuvriendelijke lokatie gekozen moet worden, namelijk die ten zuiden van Wamel. Rondom de plas zou een zone ingericht moeten worden voor natuurontwikkeling: moerasbos bij het water, bloemrijke graslanden wat verder bij de plas vandaan.

Ook elders in het gebied zijn volgens de Natuurwetenschappelijke Commissie goede mogelijkheden aanwezig voor de ontwikkeling van de waarden van natuur en landschap, met name in de gebieden die door de regering zijn aangewezen als onderdeel van de zogeheten 'ecologische hoofdstructuur'. Dit zijn de uiterwaarden van de Maas en de Waal en de oude rivierduinen bij Horssen. De Natuurwetenschappelijke Commissie beveelt aan de uiterwaarden een hoofdfunctie natuur te geven en het beheer te richten op de specifieke begroeiing ('stroomdalflora') en op de betekenis als broed- en foerageergebied van vogels. Bij Horssen kan het leefmilieu van dieren als de Das verbeterd worden door het aanbrengen van houtwallen en kleine bosjes. Daarnaast stelt de Natuurwetenschappelijke Commissie de vorming voor van een komgrondenreservaat in het westen

van het gebied, waar het beheer gericht moet zijn op ontwikkeling van soortenrijke vochtige graslanden.

De commissie bepleit de uiterwaarden van de Waal, die buiten de voorlopige begrenzing liggen, alsnog bij de ruiilverkaveling te betrekken. Dit is met name van belang om bij de uitwerking van de ecologische hoofdstructuur van Nederland rekening te kunnen houden met de ecologische relaties tussen buitendijks en binnendijks gebied. Ten slotte beveelt de NWC aan de omgeving van Heerewaarden aan te wijzen als 'beschermde landschapsgezicht' in de zin van het voorontwerp van de nieuwe Natuurbeschermingswet. Het gebied van Heerewaarden is namelijk een zeer belangrijk onderdeel van het rivierland en bezit een grote cultuurhistorische waarde. Door de aanwijzing als beschermd landschapsgezicht kan dit waardevolle landschap ook voor toekomstige generaties behouden blijven.

Natuur en milieu: vaste plaats in musea

De Natuurbeschermingsraad vindt dat onderwerpen van natuur en milieu een vaste plaats moeten krijgen in musea. Dat is vooral van belang voor musea waar die relatie niet van nature aanwezig is: in historische, technische en volkenkundige musea. Dit schrijft hij in een zojuist uitgebracht advies aan de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

De huidige tendensen in de museale wereld lijken niet gunstig voor zo'n ontwikkeling. Van musea wordt verwacht dat zij kosten en baten meer in evenwicht brengen. Niet direct rendement oplevend publiekgericht werk (zoals op het gebied van natuur en milieu) dreigt daarbij minder hoog te scoren.

Het advies draagt een aantal ideeën aan over hetgeen musea zelf kunnen doen om natuur- en milieu-educatie in hun publiekgerichte werk te ontwikkelen.

Ten eerste zullen de voorzieningen in musea veel meer moeten uitnodigen tot actief gebruik dan tot passieve consumptie zoals nu nog veel voorkomt. De bezoeker wordt in de visie meer gezien als gebruiker van het museum.

Ten tweede zullen musea een scala aan voorzieningen en activiteiten moeten ontwikkelen om het publiek goed te kunnen informeren over velerlei thema's van natuur en milieu. Naast de vaste expositie gaat het bijvoorbeeld om wisseltonstellingen, lezingen, excursies, een documentatiecentrum en onderwijswerkplaats en dergelijke.

Ten derde zal de informatievoorziening in de musea over de relatie mens-natuur moeten worden verbeterd. Dat betekent onder andere dat het verzamel- en onderzoeksbeleid zich ook op die onderwerpen moet richten. Naar de mening van de raad zou de Nederlandse Museumvereniging een 'Ontwikkelingsplan voor natuur- en milieu-educatie in musea' moeten opstellen.

De rijksoverheid dient deze vereniging daartoe in staat te stellen.

In het aangekondigde 'Kaderplan natuur- en milieu-educatie' zouden de betrokken zes ministers (naast WVC ook LNV, VROM, O & W, BZ en OS) moeten aangeven hoe natuur- en milieu-

educatie in musea kan worden bevorderd. Daarnaast adviseert de raad om proefprojecten in musea en nascholing voor educatieve medewerkers mogelijk te maken.

Alternatieven voor loodhagel verplicht

Onlangs bracht de Jachtraad het advies uit aan de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij naar aanleiding van het beleidsvoornemen inzake het gebruik van ijzerhagelpatronen voor jachtdoeleinden.

De Raad onderschrijft nadrukkelijk het belang van het behoud van milieu en leefomgeving en is unaniem van mening dat verantwoorde alternatieven voor het gebruik van loodhagel verplicht dienen te worden gesteld. Bij de introductie van de alternatieven dient het criterium veiligheid voorop te staan.

De Raad vindt dan ook dat de op dit moment in gebruik zijnde geweren adequaat getest moeten worden op het (nog) geschikt zijn voor het gebruik van andere munitie dan loodhagel.

Ook vindt de Raad het belangrijk dat jagers eerst de gelegenheid krijgen te oefenen in het hanteren van de eventueel afwijkende eigenschappen van nieuwe munitie.

Ter verhoging van de effectiviteit beveelt de Raad voorts aan dat de kwestie van vervanging van loodhagel op EG-niveau aanhangig wordt gemaakt opdat zij in Europees verband geïntensiveerd aangepakt wordt.

EG helpt Oost-Europa bij het oplossen van milieuproblemen

Een dringende actie die heel Europa schoner maakt.

De milieuvervuiling in Oost-Europa laat zich ook in het Westen gevoelen. De wind drijft de giftige dampen onze kant uit en het afval dat in Polen, Oost-Duitsland en Tsjechoslowakije in de rivieren wordt gegooid komt terecht in de Baltische Zee en de Noordzee. Voor de Europese Commissie die belast is met de coördinatie van de westerse hulp aan de nieuwe democratieën in Oost- en Midden-Europa, is de bescherming van het milieu een prioriteit, want de economische ontwikkeling en het welzijn van de hervormingen in die landen hangen ervan af terwijl de zuiverheid van water en lucht in de EG er eveneens mee gemoeid is.

Om de twee landen die het meest gevorderd zijn op de weg naar hervorming, Polen en Hongarije, te helpen in de strijd tegen de vervuiling heeft de commissie half mei besloten een actieprogramma van 49 miljoen Ecu* te financieren. Dit is een derde van de totale hulp voor 1990 en 1991 die door de Gemeenschap voor deze landen is vrijgemaakt.

Met dit geld zullen de twee landen in staat zijn hun controlesysteem op de kwaliteit van lucht en water te verbeteren, de uitstoot van vervuilende stoffen te verminderen en het afval beter te baas te worden. Verder wordt met het EG-geld een bijdrage geleverd aan de oprichting van een regionaal centrum voor het milieu te Boedapest dat 'groene' informatie vergaart en verspreidt die voor heel dit deel van Europa van belang is.

Overigens valt er heel wat te doen. In Polen is een op de drie rivieren dermate vervuild dat het water niet kan worden gebruikt in fabrieken of centrale verwarming. De meeste Polen verwarmen hun huizen met kolenkachels hetgeen bijdraagt tot de luchtvervuiling die toch al niet gering is, doordat de industrie op bruinkool draait. Experts beschouwen Polen dan ook als het meest vervuilde land van Europa waar mensen als gevolg van de milieuvervuiling vroegtijdig sterven.

In Hongarije lijkt de toestand niet veel beter te zijn. Bijna 45% van de bevolking leeft in regio's waar de luchtvervuiling de internationale normen overtreft en ziekten aan de luchtwegen, bloedarmoede, longaandoeningen en beenderziekten bij kinderen veroorzaakt. De overige Oosteuropese landen zijn er niet beter aan toe. Ook zij vragen hulp van de commissie bij de milieubescherming.

Sterns op Griend

'Overall ziet men keurige exemplaren uit het geslacht der Sterns, waarvan de Vischdieffjes het menigvuldigst zijn vertegenwoordigd. Zilvergrijze Zeezwaluwen, bijna niet van de Vischdieffjes te onderscheiden, hebben eene dichtbevolkte broedkolonie op het Noordelijkste gedeelte van het eiland, en de kwaadaardige Dwergstern durft zelfs haar eenvoudig nestje te vaardigen op het zand, dat bij hooge getijden zeegebied is. Ook eieren van de bontgevederde Kluiten en Scholteksters vindt men hier en meermalen zijn bij voorjaarsstormen vele nesten dezer argelooze dieren verloren gegaan. Verstandiger handelen de overige Sternsoorten, die het met gras begroeide gebied voor hare vermenigvuldiging hebben uitgekozen, waar de nesten slechts weinige decimeters van elkander verwijderd liggen, zoodat men weleens 50 en meer eieren in zijne onmiddellijke nabijheid kan zien...

Niet onaardig zou het zijn, hier eens vijftig eieren dezer soort te verzamelen, die alle in kleuren verschillen, Doch willen we geen stoornis brengen onder deze gevleugelde bewoners, die reeds zooveel angst verduren bij onze korte aanwezigheid, alhier'.

Aldus J. Daalder Dzn. in het jaar 1902 in een artikel 'Een onbewoond Eiland in Nederland' in het tijdschrift 'Eigen Haard', opnieuw gepubliceerd in 'Schylge myn lântse', tijdschrift over de Terschellinger cultuurhistorie (1989 (6) : 291-296). Het leek mij aardig eens een natuurvorser (en beschermer?) van bijna een eeuw geleden aan het woord te laten. Er blijkt ook uit, dat ten minste drie soorten sterns toen al op Griend broedden (dat toen veel groter was!).

De 'zilvergrijze zeezwaluwen' zullen wel Noordse Sterns zijn geweest. Misschien is met 'de overige Sternsoorten' ook de Grote Stern bedoeld. Deze soort broedt met zekerheid vanaf 1915 op Griend en preferert de kale, maar wel meest hooggelegen delen van de strandwal (de verliezen met hoge vloed zijn bij de Grote Stern dan ook het minst). Het zeer dicht bijeenliggen van de nesten kan ook op de Grote Stern duiden. Overigens verlaten de Grote Sterns kort

na het uitkomen van de jongen de eigenlijke broedplaats en kunnen dan op het gehele eiland worden waargenomen.

Litteratuur:

J. Veen & J. van de Kam (1988): Griend, Vogeleiland in de Waddenzee, Zutphen bladzijde 112.

■ Philip J. de Boer, Humaldastate 48, 8926 RH Leeuwarden.

Wetenschappelijke hydrologie nodig voor milieubescherming

Om de groeiende problematiek van het milieu het hoofd te kunnen bieden is het noodzakelijk dat de hydrologie zich als een zelfstandige wetenschap ontwikkelt. Alleen op die manier kan een grondig inzicht verworven worden in alle facetten van de kringloop en van de verstoringen daarin, van het water. Dit stelde professor dr. J.J. De Vries in zijn oratie 'Tussen Waterschap en Wetenschap' die hij op 25 januari 1990 hield ter gelegenheid van zijn benoeming tot bijzonder hoogleraar in de Hydrogeologie.

Tot dusverre zijn de activiteiten van de hydroloog al te zeer gedictieerd geweest door belangengroepen, vindt De Vries. De hydrologie is voortgekomen uit het onderzoek ten behoeve van de praktijk van waterbeheersing en waterwinning. Daardoor heeft het vak zich van oudsher sterk gericht op het oplossen van problemen die samenhangen met de waterhuishouding. Door dit toegepaste karakter en het feit dat de organisatie voor waterbeheer en waterbeheersing een duizenden jaren oude erfenis van technologie zonder wetenschap met zich meedraagt, is de hydrologie als zuivere wetenschapsbeoefening achtergebleven. Als typerend voor die toepassingsgerichtheid kan het onderzoek naar de grondwaterstand in verband met de openbare drinkwatervoorziening beschouwd worden. Dit onderzoek werd vooral gedaan ter bescherming van de belangen van de boeren. Maar dat betekende ook dat er een vrijwel ongelimiteerde vrijheid bestond om het grondwater te benutten als dumpplaats voor mestoverschotten en ander afval. De openbare drinkwatervoorziening ressorterend onder het ministerie van Volksgezondheid is duidelijk altijd in het defensief geweest tegenover de machtige landbouwlobby. De Vries waagt het om de vraag op te werpen of het zover met de vergiftiging en verzuring van onze ondergrond was gekomen indien er vroegtijdig een organisatie voor hydrologisch onderzoek was geweest die onafhankelijk van de gevestigde belangen had kunnen opereren.

De Vries denkt dat een ander soort aanpak van de hydrologie noodzakelijk is om aan oplossingen te kunnen bijdragen voor het milieuprobleem. De hydrologie heeft zich tot dusverre vooral ontwikkeld tot een kunst die bestaat uit ervaringselementen, enige trucs en enkele geselecteerde methoden uit de basiswetenschappen (fysica, wiskunde, chemie en geologie). Een aantal deelproblemen uit de waterhuishouding konden daarmee met succes opgelost worden. Bij toepassing op de moderne milieuproblemen, waarbij de gehele hydrologische kringloop en zijn interactie met de biosfeer en de atmosfeer in het geding zijn, blijkt deze klassieke methode echter tekort te schieten.

Er is behoefte aan een nieuwe benadering waartoe de hydrologie een eigen theoretisch kader dient te creëren. Er zal volgens De Vries vooral gezocht moeten worden naar een benadering die een synthese behelst van de werkelijke processen in de natuur.

De vrijheid van Goudvink bedreigd

Wordt de Goudvink aangewezen als kooivogel? Wat veel natuurbeschermers al lang vrezen wordt zeer waarschijnlijk werkelijkheid. Althans als het aan het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij ligt, want zij ziet weinig bezwaren om de Goudvink legaal in een kooitje op te sluiten. Tijdens de contactdag van de Controleurs Flora en Fauna van de Algemene Inspectiedienst op 15 september 1990 ging Dhr. Pieters, Directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer, uitvoerig in op de nieuwe Flora- en Faunawet. Er hing een doodse stilte in de zaal toen Pieters onduidelijk vertelde dat het ministerie de hartewens van de kooivogelhouders in vervulling wil laten gaan. Hij motiveerde dit door te stellen dat er toch al meer dan 15.000 illegale Goudvinken in Nederland op zolderkamertjes e.d. zitten. Bovendien is gebleken dat de Goudvink in gevangenschap goed kweekbaar is en wanneer het ringsysteem wordt toegepast zal de soort er niet onder lijden. Vooral ex-minister Braks zou voorstander zijn. Hij komt immers uit het zuiden des lands waar kooivogelhouders ruim vertegenwoordigd zijn.

De Flora- en Faunawet laat nog even op zich wachten nu de Raad van State haar vernietigend oordeel over dit wetsvoorstel heeft geveld. Begin 1991 zal vooruitlopend op de nieuwe Flora- en Faunawet de huidige Jacht- en Vogelwet gereïstaurerd worden. Dit zal waarschijnlijk ook het moment zijn waarop de Goudvink zal worden aangewezen als kooivogel. Bij de Controleurs Flora en Fauna sloeg dit verhaal in als een bom. De verwachting is gegrond dat de Goudvink massaal gevangen en verhandeld gaat worden.

Wij kennen immers het Waalse systeem waar jaarlijks zelfs nog 6.850 Goudvinken met vergunning gevangen mogen worden. Het aantal gekweekte vogels voldoet lang niet aan de behoefte. Het bekende ringsysteem blijkt in de praktijk niet te functioneren. De kooivogelhouders zijn bedreven in het ringen van volwassen gevangen vogels. De Vogelbescherming in België schat de illegale vangst van Goudvinken op ongeveer 70.000 tot 100.000 per jaar.

Vogelbeschermers, het is nu tijd om het ministerie te laten weten wat wij onder beschermen verstaan. Ook de Goudvink heeft vleugels om vrij te vliegen!

Achteruitlopende Blauwe Reiger

Het is 18 juni 1990 als ik in Amsterdam op de dijk langs het Nieuwe Meer tussen het Flevopark en Diemen mijn wekelijkse hardlooptocht houd. Links en rechts van mij de vissers en hun onafscheidelijke metgezellen de Blauwe Reigers. Als ik een alleenstaande Blauwe Reiger nader, die langs de kant van de weg in plaats van aan de waterkant staat, lijkt de reiger te moeten kiezen tussen staan blijven en opvliegen. Tot mijn ver-

bazing zie ik hem echter drie passen achteruit maken. Nadien heb ik eens een paar vogelaars gevraagd of zij wel eens het achteruitlopen van een vogel gezien hadden, maar niemand kon zich dat herinneren. Ik vraag mij nu af of ik toevallig getuige ben geweest van ongebruikelijk of zelfs onbekend gedrag. Misschien kan iemand mij hierin duidelijkheid verschaffen?

■ Ruud Costers, postbus 13, 1755 ZG Petten.

Oester- of schelpengrit tegen kalkgebrek

In 'Het Vogeljaar' nummer 2-1990, lees ik op bladzijde 92 'Eierschalen tegen kalkgebrek' over het toedienen van eierschalen aan onze broedvogels. Ik moet het geven van eierschalen ontraden daar de mogelijkheid niet is uitgesloten dat de vogels hun eigen eieren opeten om op deze manier hun kalkgebrek te compenseren.

Kippen die eierschalen toegediend krijgen, vervallen ook hierin.

Uiteraard is het niet de bedoeling dat dit gaat gebeuren. Een goede, zelfs uitstekende aanvulling is het gebruik van oester- of schelpengrit zoals gebruikt wordt in het bodemzand voor kooivogels, kanaries en dergelijke. Door het toedienen van dergelijk materiaal voorkomt men eierpredatie.

Men kan bij vrijwel alle speciaalzaken van 'DIBEVO' het fijne vogelgrit verkrijgen. Niet nodig is het mengsel zand/grit.

Mocht men in een omgeving wonen waar geen speciaalzaak in de buurt is dan kan men zelf de omgeving gaan afstruinen naar schelpen en deze met een hamer vergruizen tot zeer fijn. Het toedienen van schelpengrit geeft verbetering van de kalkhuishouding en tevens een betere voedselvermaling in de maag en krop van de vogels. Vooral kleine zaadeters hebben baat bij het goed vermalen van de zaden, hoewel de insectenetters het ook goed kunnen gebruiken.

■ P.C.C. de Vries, Braillehof 32 III, 1068 HN Amsterdam

Maatregelen voor 'overleving' van het bos een goede zaak

De Bosbouwvoorlichtingsraad stemt in met het opnemen van een nieuwe categorie: Bepalen van de voedingsstoffenhuishouding, in het kader van een overlevingsstrategie voor ons bos, in de Regeling Bos- en Landschapsbouw. Verder wordt in het advies gezegd dat het van groot belang is dat voordat tot bosbesteding wordt overgegaan eerst een verantwoorde analyse van de voedingsstoffenhuishouding plaatsvindt. Overigens is het nog onduidelijk op welke wijze met natuurwaarden rekening wordt gehouden. De raad stelt voor dat dit alsnog nader wordt uitgewerkt.

De wijziging, waarover de raad onlangs minister ir. G.J.M. Braks (Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) heeft geadviseerd, voorziet niet in aanvraagmogelijkheden voor 1990 en 1991. De raad heeft verzocht om dit snel te regelen, zodat er in 1990 en 1991 nog kan worden bemonsterd. Aangezien de loofboomsoorten Beuk, Zomereik en Wintereik in augustus van het jaar moeten worden bemonsterd, stelt de raad voor om een zelfstandige aanvraagmogelijkheid in de Regeling op te ne-

men. Verder is het opnemen van een afhandelingstermijn voor de minister van bijvoorbeeld twee à drie maanden met een korte verlengingsmogelijkheid nodig, omdat de boseigenaar pas mag bemonsteren nadat de minister op zijn aanvraag positief heeft beslist.

De raad heeft met genoegen geconstateerd dat de gevolgen van de recente januari- en februaristormen voor de minister aanleiding zijn om een tijdelijke maatregel in te stellen. Hoewel de maatregel niet is toegesneden op de individuele problematiek vormt de raad in met de voorgestelde éénmalige verhoging van de vaste bosbijdrage van f 20,- per ha in bosgebieden die het ergst zijn getroffen (Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en westelijk Noord-Brabant) en van f 5,- per ha in de overige bosgebieden in het land. De maatregel is van opmerkelijke eenvoud en kan snel worden geëffectueerd, de raad acht dit van belang.

Circa 80% van ons bos te lang in de gevarenzone

De voorzitter van de Bosraad, drs. J. Borgman, vraagt zich in de inleiding tot het jaarverslag af, of het bos in Nederland in 1989 definitief is afgeschreven. Licht het bos bij wijze van spreken al op de mesthoop of is er nog iets aan de problemen te doen? Uit enquêtes is gebleken dat er voor het landschapstype bos in Nederland als één van de bosarmste landen van Europa grote waardering bestaat. Hij constateert dat er om de bossen te redden dan spoedig afdoende maatregelen genomen moeten worden. De Bosraad dringt daar ook steeds op aan.

In het advies over het Beleidsvoornemen inzake het plan van aanpak beperking ammoniak-emissie van de landbouw, heeft de Bos(bouwvoorlichtings)raad niet alleen gevraagd om het voorgestelde beleid aan te scherpen en te versnellen, maar ook om extra maatregelen te nemen in het midden en zuiden van ons land. Volumemaatregelen (zoals verkleining van de veestapel) zullen in bepaalde streken noodzakelijk zijn, indien blijkt dat een snellere afname van de ammoniak-emissie in die streken niet op andere wijze zal worden gerealiseerd.

Dit staat in het jaarverslag over 1989 dat de Bos(bouwvoorlichtings)raad onlangs aan minister ir. G.J.M. Braks (Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) heeft aangeboden. In verschillende adviezen heeft de raad gepleit voor een aanzienlijke aanscherping van het milieubeleid. Er moeten op korte termijn effectieve maatregelen worden doorgevoerd om de vitaliteit van het bos te verbeteren. In 1984 was 9,5% van het Nederlandse bos weinig tot niet vitaal. Dit percentage was in 1989 gestegen tot 19,2%. De cijfers van de Eik en de Beuk geven nog meer reden tot zorg. De Eik is van 57% vitaal in 1984 teruggevallen naar 35% in 1989 en de Beuk van 71% vitaal in 1984 naar 48,5% in 1989. Een forse inspanning van alle betrokkenen is nodig, omdat ons bos in het landschap, voor de recreatie, voor de natuur en voor de houtvoorziening van groot belang is.

Verder heeft de raad aangedrongen op aanleg van meer bos dan is voorgenomen, onder meer, om CO₂ vast te leggen en in verband met de nood-

zakelijke aanpassing van de structuur van akkerbouwbedrijven in verband met het aangepaste markt- en prijsbeleid in het kader van de Europese Gemeenschap.

Van Hoytema-kalender 1991

Sedert 1902 werd door Theo van Hoytema (1863-1917) jaarlijks een kalender getekend. Zowel de afbeelding als de letters, cijfers en randversiering werden getekend, waardoor elk kalenderblad één geheel vormde. Vogels, bloemen en planten vormden zijn favoriete onderwerpen. In 1976 verscheen de eerste herdruk van deze kalender en deze verscheen daarna jaarlijks. Nu de serie ten einde was bleek de belangstelling voor deze artistieke kalender zó groot dat de serie opnieuw in herdruk is gebracht. Voor 1991 viel de keuze op de kalender van 1977 met twaalf lithografieën van onder andere afbeeldingen van Pauw, Wilde Eenden, Ooievaars, Koekoek, Fazanten, Kwak en Blauwe Reigers, Oehoe en een Zwarte Haan. Voor liefhebbers een kalender om te hebben, te bewaren of om cadeau te geven.

De Van Hoytema-kalender is uitgevoerd in veelkleuren-offset, formaat 45x21 cm. Uitgave van Uitgeverij A.G. Schoonderbeek, Jordaen 40, 1251 PD Laren N.-H., 02153 - 83 933. Prijs f 24,90.

Tweeslachtigheid bij bescherming van soorten?

Tijdens het symposium 'De toekomst van de wilde hoenderachtigen in Nederland' op 23-24 februari 1990 in Wageningen zijn door medewerkers van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij opvallende uitspraken gedaan. Teneinde het Korhoen (*Tetrao tetrix*) beter te beschermen is aldaar duidelijk gesteld dat het anti-predatorenbeleid een zaak is van de grondeigenaar en de jachthouders. Dit betekent dat met name in gebieden waar het Korhoen nog voorkomt, in de toekomst in principe een hogere jachtdruk op de Vos (*Vulpes vulpes*) mag worden verwacht. Verder blijkt, en dat is schriftelijk bevestigd, dat men tevens niet onwelwillend is om tot afgifte van afschotvergunningen voor de Havik (*Accipiter gentilis*) over te gaan. Grondeigenaren, jachthouders en de overheid maken kennelijk uit welke soorten er beschermd zullen worden en hoe dat moet worden gerealiseerd. Natuurbeschermers en wetenschappelijke data doen hierbij nauwelijks ter zake. Zo is er, voor zover bekend, nog nergens sprake geweest van succesvolle reïntroducties van het Korhoen. De vraag werpt zich op: wat is de werkelijke betekenis van het behoud van het Korhoen gezien het feit dat deze kennelijk niet meer in staat wordt geacht zichzelf in relatie tot de van nature in de zelfde biotoop voorkomende fauna-elementen te handhaven? Of zou de overheid gewoon een project veilig willen stellen of opnieuw 'het wiel willen uitvinden'? Het valt te vrezen dat onvoldoende rekening is gehouden met de precedentwerking voor andere gevallen waarbij de predatiefactor een rol kan spelen.

Belangstellenden zij verwezen naar: Kebo (1990): 'Met grote vrede'. De Nederlandse Jager 95 (9) : 269 en Maréchal, P. (1990): 'Het Korhoen (*Tetrao tetrix*): een vogelsoort die de natuurbescherming dwingt tot de heroriëntatie'. Natura 87 (3) : 80-86.

Belgische vogelbeschermers evacueerden huiszwaluwkolonie met succes!

In de hele internationale vogelbeschermingsgeschiedenis is nog nooit zoiets gebeurd. Een kolonie Huiszwaluwen, met in hun nesten eieren en jongen in alle ontwikkelingsstadia, werden door vogelbeschermers afgebroken en geëvacueerd naar geprefabriceerde kunstnesten.

Huiszwaluwen (*Delichon urbica*) broeden, zoals de meeste vogelsoorten, in nesten die ze zelf maken. Ze worden echter niet vervaardigd van strootjes, mos, haren of pluimpjes, maar uit een montage van een groot aantal bolletjes vochtige aarde vermengd met speeksel. Het geheel lijkt dan op een gemetselde kwart bol met bovenin een kleine vliegopening. De nesten zitten meestal geplakt tegen de gevel van een gebouw onder overstekende daken, onder dakgoten, onder balkons en zelfs in de bovenste hoeken van raamkozijnen. Vaak vindt men verscheidene nesten bij elkaar, die dan de zogenaamde zwaluwkolonies vormen. Huiszwaluwen behoren in België, evenals in de ons omringende landen, tot de beschermde vogels. Hieronder verstaan wij dat ze niet mogen worden gedood, gevangen, gehouden of verstoord. Ook de eieren, de jongen en zelfs de nesten genieten deze bescherming, ongeacht deze laatste bewoond, leeg of in aanbouw zijn. Diegene die nesten moedwillig van zijn gevel verwijderd, kan een fikse bekeuring oplopen. Trouwens, de bescherming van deze vogels is gegrond: zij kunnen beschouwd worden als de beste biologische insectenverdelgers.

Te Waasmunster, een landelijke gemeente in Oost-Vlaanderen, werd op zaterdag 16 juni 1990 een kolonie Huiszwaluwen met twaalf nesten verhuisd naar een andere plaats. Het oude schoolgebouw, waar deze kolonie reeds zestig jaar was gevestigd, zou de daaropvolgende week onder de slopershamer vallen. Het gebouw was honderd

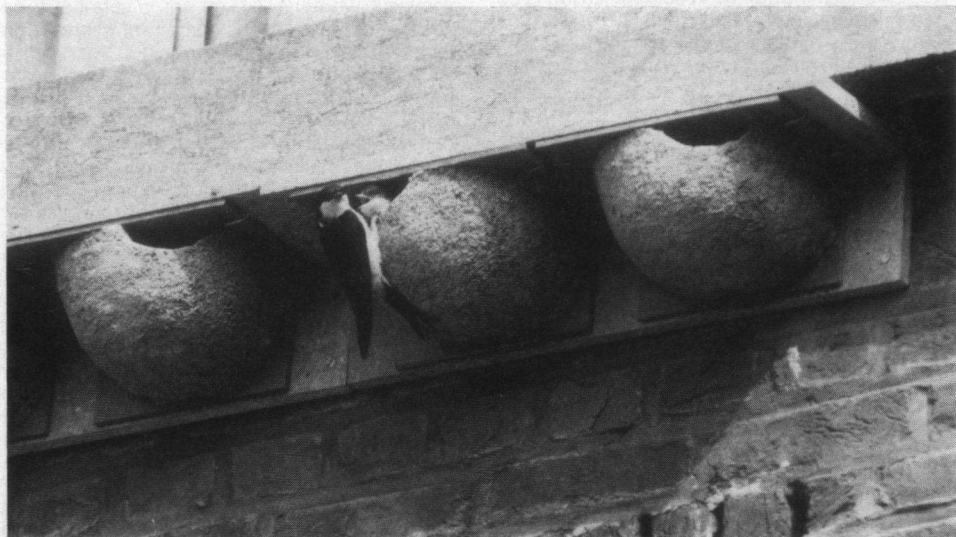
jaar oud en diende vervangen te worden door een fonkelnieuw complex. Aangezien de nieuwe gebouwen in september in gebruik worden genomen, kon men de werken niet uitstellen tot op het ogenblik dat de jongen de nesten zouden verlaten. Huiszwaluwen broeden van mei tot half september.

Twaalf kunstnesten, vervaardigd uit houtbeton, werden aan de gevel van een ander schoolgebouw gehangen onder een vensterbank. De vogelbeschermers, die de gewaagde verplaatsing uitvoerden, hadden rubber handschoenen aangehouden om de nesten en jongen niet te 'besmetten' met menseigneur.

De gemetselde kommetjes werden met de grootste omzichtigheid afgebroken en de inhoud, jongen, eieren én nestmateriaal, werd zorgvuldig in de prefabnesten gedeponneerd. De volgorde van de nesten werd strikt gerespecteerd: de jongen van het uiterst linkse, oorspronkelijke nest werden in het eerste kunstnest van links gelegd. In een enkel nest bevonden zich drie kleine, witte eitjes. Drie andere nesten waren onbewoond. Er werden dus acht bewoonde nesten overgebracht met een totaal aan 21 jongen in verschillende ontwikkelingsstadia.

De actie was zeer goed voorbereid, uitstekend gecoördineerd en nam amper een half uur in beslag. Na de eigenlijke evacuatie steeg de spanning ten top. De Huiszwaluwen zochten tevergeefs hun oude nesten op aan de oude gevel. Sommige exemplaren vatten met de bouw van een nieuw nest aan op de plaats waar hun vorige had gehangen. Om de vogels naar de kunstnesten te lokken werd gedurende een kwartier de roep van de Huiszwaluw op cassette weergegeven via een luidspreker die er juist boven werd geplaatst.

Pas vijf uur na de verhuizing klampte de eerste zwaluw zich aan een van de nesten vast. Het was het nest met het meest volgroeide jong. Spontaan volgde de hele kolonie dit voorbeeldig exemplaar. In alle vliegopeningen kon men hongerige bek-

Pas vijf uur later klampte de eerste Huiszwaluw zich aan een van de kunstnesten vast. De andere Huiszwaluwen volgden en de actie was geslaagd!

Foto: Jan Rodts.

jes waarnemen die om hun ouders schreeuwden. Zij vlogen af en aan. De actie was geslaagd. Het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels heeft een nieuwe stap gezet in de geschiedenis van de vogelbescherming: in uiterst uitzonderlijke gevallen kunnen nu Huiszwaluwkolonies geëvacueerd worden naar een andere plaats.

Het schilderen van een gevel wordt niet als een uitzonderlijk geval aanvaard, aangezien deze werken ook kunnen geschieden buiten de broedperiode.

Wanneer u 'overlast' ondervindt van uitwerpselen dan kunt u dit probleem oplossen door onder het nest een plankje te bevestigen die deze zorgvuldig opvangt. Na het broedseizoen behoeft u het plankje gewoon schoon te maken. Help ons de zwaluwen beschermen. Geef hun alle rust en ruimte die ze verdienen.

■ Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels, Veeweidestraat 43, B-1070 Brussel, België.

Aandacht voor: De Veldwinkel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Het is al weer enige jaren geleden dat aan de Tolsteegzijde van de Oude Gracht in Utrecht door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) een veldwinkel is opgericht. De winkel bevindt zich in een historisch pand van het Utrechts Monumentenfonds en wordt voornamelijk door vrijwilligers in gang gehouden.

De naam winkel kan het idee oproepen dat je er spullen voor veldactiviteiten kunt kopen. Dit is niet zo. Het is een druk bezocht trefpunt ten behoeve van informatievoorziening op het brede gebied van de levende natuur. De KNNV heeft in de loop der jaren een indrukwekkende hoeveelheid publicaties mogelijk gemaakt. Deze zijn in de winkel aan te schaffen of in te zien. Publicaties van andere organisaties zijn eveneens in te zien. Artikelen uit tijdschriften kunnen desgewenst worden gefotokopieerd. Naast eigen materialen zijn artikelen van de Nederlandse Vereniging tot Be-

scherming van Vogels en van de Nederlandse Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten verkrijgbaar. In de winkel heerst dikwijls een gezellige drukte. Naast de activiteiten van de eigen uitgeverij wordt ook het functioneren van de vereniging van deze plek uit gecoördineerd. De veldwinkel is speciaal toegerust op het verstrekken van informatie. Het kan variëren van terzake doende onderwerpen tot adressen van (regionale) deskundigen. Dit aspect is voor vogelaars bijzonder interessant. Met name als het gaat om informatiegaring met betrekking tot het voedsel dat vogels eten of over gebieden. Bij de winkel worden regelmatig natuurhistorische tentoonstellingen gehouden. Voor nadere informatie voor een eventueel bezoek, over de landelijke organisatie of over plaatselijke afdelingen, het maandblad 'Natura' of over andere zaken kan men tijdens de openingstijden terecht.

P.M.

Bezoek na telefonische afspraak wordt op prijs gesteld. De KNNV-veldwinkel is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 10.00-16.30 uur en verder iedere tweede zaterdag van de maand van 12.00-15.00 uur, 030-314797. Adres: Oudegracht 237 (Tolsteegzijde). 3511 NK Utrecht.

Natuurlijke oevers

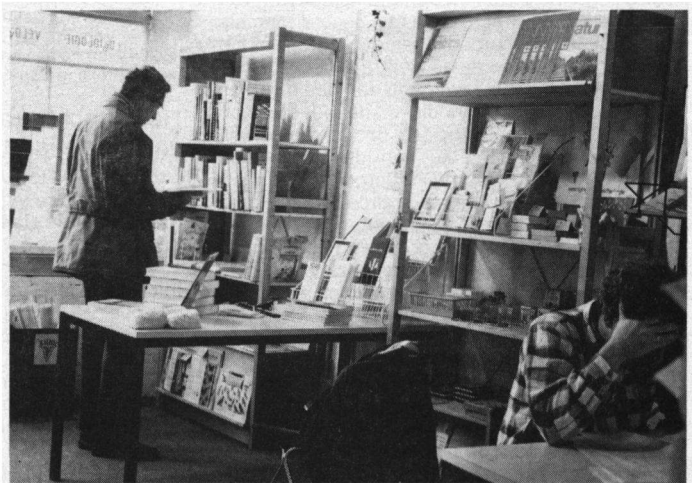
De Stichting Landelijk Onderling Natuur- en Land-schapsbeheer (LONL) en het Samenwerkingsverband 'Aisjeblijft ... niet in 't riet' (NIR) hebben de brochure 'Natuurlijke oevers in beweging: hand-leiding voor inrichting en beheer van riet- en an-dere natuurlijke oevers' uitgebracht.

De brochure is te bestellen door overmaking van f 19,90 op girorekening 4 252 780 ten name van LONL, Utrecht, onder vermelding van 'brochure Natuurlijke oevers in be-weging'.

Milieuvriendelijke oevers

Rijkswaterstaat wil bij het ontwerpen van oevers rekening houden met alle functies daarvan, niet alleen de waterkerende. De brochure 'Milieuvrien-delijke oevers' bevat een uiteenzetting over dit be-grip en over de aanpak van Rijkswaterstaat.

De brochure is te bestellen bij het Projectbureau Milieuvriendelijke Oevers, per adres Rijkswaterstaat, postbus 5044, 2600 GA Delft, 015-699 475

Veldwinkel van KNNV
Oudegracht 237,
Utrecht.